ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента Мішина Максима Володимировича
на дисертаційну роботу Чебанової Катерини Вікторівни
«Інклюзивний підхід до побудови навчально-тренувального процесу спортсменів з інвалідністю в карате»
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Міжнародні стандарти в галузі прав людини ґрунтуються на ідеї участі кожної особи в суспільному житті на засадах рівності й без дискримінації. Ключове значення в забезпеченні повноцінного розвитку людини мають інклюзивні характеристики освіти. Процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, незалежно від їх особливостей, визнаний всією світовою спільнотою як найбільш гуманний і найбільш прогресивний.

Забезпечення інклюзивного підходу до навчання стає одним з пріоритетних і в українській освітній політиці. Стратегія розвитку інклюзивної освіти в Україні закріплена в нормативно-правових документах.

Забезпечення реалізації інклюзивного підходу – це не тільки організаційна зміна, але й зміна філософії навчального процесу, в тому числі навчально-тренувальних занять в спорті.

Інклюзивний підхід можна реалізувати під час проведення спільних навчально-тренувальних занять спортсменів з інвалідністю та без відхилень у розвитку, що сприятиме не лише підвищенню їх ефективності, але й матиме значний соціальний ефект. Спільні тренування, по-перше, формуватимуть навички взаємодії в мікро-соціумі, підвищать комунікативні здібності, допоможуть адаптуватися до життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, сприятимуть усуненню соціальних бар'єрів та сегрегації, що приведе до їх повноцінної інтеграції в суспільство; по-друге, вони можуть навчити спортсменів без вад розвитку спілкуватися та працювати разом, формуватимуть в них почуття відповідальності за товаришів, що забезпечить підвищення рівня гуманізації суспільства.

На сьогодні існує достатня кількість наукових праць, що присвячені соціальним, педагогічним та філософським проблемам сфери спорту, але питання вдосконалення навчально-тренувального процесу каратистів в умовах інклюзивних занять з метою соціальної інтеграції людей з інвалідністю в соціум та гуманізації суспільства залишається поза увагою науковців. Саме це зумовлює актуальність теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 1.7. «Організаційно-методичні основи розвитку адаптивного спорту»

Тематичного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2016–2020 рр. Міністерства освіти і науки України (номер державної реєстрації 0116U001613).

Наукова новизна дисертаційної роботи Чебанової Катерини Вікторівни полягає в тому, що:

– розкрито сутність та механізм реалізації інклюзивного підходу в побудові навчально-тренувального процесу в карате, котрий складається, по-перше, з обґрунтування напрямів вдосконалення навчально-тренувального процесу каратистів в умовах інклюзивних занять, що полягають в адаптації програмно-методичного забезпечення у сфері фізичної культури і спорту, розробці програми з позашкільної освіти «Карате – тренуємося разом», використанні адаптованих засобів, методів, принципів та функцій під час навчально-тренувальних занять з карате; по-друге, гуманізації спортивного середовища, що проявляється у формуванні гуманістичного світогляду каратистів, усуненні соціальних бар'єрів та сегрегації, формуванні почуття відповідальності серед практично здорових осіб; по-третє, соціальної інтеграції каратистів з інвалідністю, що характеризується покращенням психологічного стану спортсменів, підвищенням комунікативних здібностей та рівня соціальної активності осіб з інвалідністю;

– виділено основні форми реалізації інклюзивного підходу в навчально-тренувальному процесі, а саме: проведення спільних навчально-тренувальних занять з карате серед спортсменів з інвалідністю та практично здорових спортсменів; забезпечення спільних виступів на змаганнях, що інтегровані в систему змагальної діяльності спортсменів-каратистів; покращення системи підготовки тренерів та викладачів, які тренують та навчають спортсменів з інвалідністю разом з практично здоровими спортсменами;

– виокремлено теоретичне підґрунтя впровадження інклюзивного підходу до побудови навчально-тренувального процесу осіб з інвалідністю в карате, що полягає у змінах законодавства України щодо освіти осіб з інвалідністю; національних особливостях формування інклюзивної освіти; впровадженні інклюзивного підходу у спорті через волонтерські програми, спільну роботу спортивних федерацій та федерацій з видів спорту осіб з інвалідністю, спортивні змагання серед видів спорту осіб з інвалідністю (Паралімпійські ігри) та неолімпійських (Європейські ігри);

– виділено періоди становлення та розвитку карате в Японії (де під впливом східних культурних традицій, що орієнтуються на гармонійне зростання індивіда, передбачається не лише фізичний розвиток каратистів, а моральний і духовний), Європі (де карате є вузькоспеціалізованим, а навчально-тренувальний процес спрямований на досягнення найвищого спортивного результату) та Україні (де навчально-тренувальний процес будується за принципом об'єднання найкращих традицій японського та європейського карате, спортсмени мають можливість обрати для себе відповідну своїм потребам систему виховання: прикладну, спортивну, оздоровчу тощо);

– здійснений порівняльний аналіз систем класифікацій спортсменів з інвалідністю в карате, а саме класифікації JKS та WKF, які мають відмінності у кількості класів, підходах до процесу класифікації, що пояснює особливості побудови навчально-тренувального процесу в карате для осіб з інвалідністю;

– обґрунтовано педагогічні умови формування гуманістичного світогляду у спортсменів з інвалідністю в карате, що направлені на визначення показників критеріїв гуманістичного виховання – мотиваційного, когнітивного, діяльнісного;

– виділено ключові відмінності організації навчально-тренувального процесу спортсменів з інвалідністю і практично здорових спортсменів, що проявляються в: кількості годин відведених на тренувальні заняття, характеристиці розділів програми (розроблена програма «Карате – тренуємося разом та програма «Карате WKF» для дитячо-юнацьких спортивних шкіл), різниці у принципах, методах та засобах, що використовуються під час звичайних та інклюзивних тренувальних занять;

– з'ясовано ефективність впливу тренувальних занять на спортсменів, які займаються в інклюзивній групі карате, через: по-перше – підвищення рівня соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, по-друге – формування почуття відповідальності серед практично здорових осіб.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці механізму вдосконалення навчально-тренувального процесу каратистів в умовах інклюзивних занять задля соціальної інтеграції людей з інвалідністю в соціум та гуманізації оточуючих. Розроблені методичні положення організації інклюзивних навчально-тренувальних занять для каратистів з інвалідністю та навчальна програма для них можуть бути використані Українською федерацією карате для впровадження інклюзивного підходу до навчально-тренувального процесу каратистів та становлення системи гуманістичних цінностей особистості тренера та спортсмена; у закладах вищої освіти спортивної спрямованості в процесі навчання тренерів з карате в межах дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» та в межах дисциплін «Адаптивний спорт»; Національним комітетом спорту людей з інвалідністю України та Українським центром з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Автором чітко сформульовано: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які відповідають тематиці наукового дослідження. Структурні компоненти дослідження складають грамотно побудовану та логічно завершену наукову роботу. Усі наукові положення та висновки, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Комплекс методів, що використався під час дослідження, відповідає проблематиці обраної теми та сучасним вимогам до кваліфікаційних робіт рівня дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційну роботу викладено на 215 сторінках тексту комп'ютерного набору державною мовою. Вона складається з анотацій (українською та англійською мовами), переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (187) та додатків. Робота ілюстрована 33 таблицями та 19 рисунками.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, представлено методологію дослідження, рівень наукової новизни і практична значимість роботи, відображено особистий внесок автора, наведено дані про апробацію роботи та впровадження отриманих результатів у практику.

У першому розділі «Теоретичні основи впровадження інклюзивного підходу до побудови навчально-тренувального процесу осіб з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту» автором висвітлено загальні положення інклюзивної освіти, як сучасного соціально-педагогічного феномену та підґрунтя для соціальної інтеграції спортсменів з інвалідністю. На основі аналізу державної політики автором розглянуто впровадження інклюзивної форми навчання в українській педагогічній практиці. Також увагу дослідника було акцентовано на значення процесу класифікації в адаптивному спорті, яка є важливим чинником щодо організації навчально-тренувального процесу, відіграє значну роль у системі змагань осіб з інвалідністю і ґрунтується на гуманістичних і морально-етичних засадах та необхідності розробки теоретико-методичних засад щодо підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту для співпраці з особами, які мають інвалідність.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» дисертантом надано методи, що використовувались відповідно до мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження, представлено організацію досліджень. Для реалізації поставлених завдань в роботі використано широкий діапазон методів дослідження: теоретичні: аналіз і узагальнення спеціальної науково-методичної літератури, документальних матеріалів та матеріалів мережі Інтернет для визначення теоретичних основ дослідження, вироблення концептуальних підходів до розуміння сутності та змісту інклюзивного підходу в організації навчально-тренувального процесу в карате та особливостей в його реалізації, розробка методики дослідження; історичний метод; метод порівняння та зіставлення, метод систематизації; емпіричні: педагогічне спостереження, вимірювання, опитування були використані для проведення зрізів на етапах порівняльно-послідовного експерименту I та II порядків з метою розробки та перевірки ефективності навчальної програми для каратистів з інвалідністю; оцінка результатів проводилась шляхом порівняння отриманих даних в досліджуваній групі на I та II етапах порівняльно-послідовного експерименту; метод експертної оцінки дозволив отримати необхідні кількісні результати за суб'єктивними оцінками експертів щодо визначення критеріїв сформованості гуманістичного виховання та особливостей тренування спортсменів з інвалідністю в карате; статистичні: методи математичної статистики, які використовувались для кількісної

обробки результатів, що дало змогу зробити висновки про результативність запропонованої навчальної програми для каратистів з інвалідністю, яка побудована на інклюзивному підході та з'ясувати динаміку кількісних змін у рівнях їх фізичної та технічної підготовленості, соціальної інтеграції та гуманізації оточуючих до початку і після завершення дослідно-експериментальної роботи.

У третьому розділі «Сучасні аспекти побудови навчально-тренувального процесу осіб з інвалідністю в карате» автором розглянуто передумови становлення та розвитку карате для осіб з інвалідністю в світі та в Україні. Проаналізовано використання систем класифікації спортсменів з інвалідністю в карате у WKF та JKS. Надані педагогічна умови та обґрунтування шляхів формування гуманістичного світогляду у спортсменів з інвалідністю, які тренуються в карате.

У четвертому розділі «Реалізація інклюзивного підходу в побудові навчально-тренувального процесу в карате для осіб з інвалідністю задля їх соціалізації та гуманізації суспільства» автором розкривається специфіка інклюзивного підходу до навчально-тренувального процесу в карате та його методичне забезпечення. Здійснено аналіз ефективності впровадження розробленої навчальній програмі з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напряму «Карате – тренуємося разом» на основі динаміки змін рівня фізичної і технічної підготовленості. Обґрунтовано методичне забезпечення організації навчально-тренувального процесу серед каратистів з інвалідністю та його соціальний аспект в умовах інклюзивного підходу.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» узагальнено результати дисертаційного дослідження на основі отриманих результатів, охарактеризовано повноту вирішення завдань. На підставі цього сформульовано наукові положення трьох рівнів: що є новими даними, що доповнюють існуючи відомості, що підтверджують існуючи відомсті.

У висновках дисертаційної роботи викладені основні результати роботи, кількісні й якісні показники здобутих результатів.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 13 наукових працях: серед яких 4 статті, що надруковані у фахових виданнях, за напрямом 017 – Фізична культура і спорт, 1 – у виданні, що входить до міжнародної бази даних Scopus; 7 публікацій апробаційного характеру та 1 – навчальна програма з позашкільної освіти фізкультурно-спортивного напряму.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень. У контексті викладеного вище доцільно зробити такі зауваження та пропозиції:

1. У таблиці 1.2 незрозуміло надано види діяльності спортивних федерацій, а тільки їх перелік, щодо основних підходів до реалізації

інклюзивного підходу в спорті, як це визначено в діяльності Спеціальних Олімпіад та проведення Паралімпійських ігор.

2. У Розділі 2 доцільно було б розкрити організацію проведення тестування серед досліджуваних, так як сам автор зазначає про необхідність адаптації різних впливів до особливостей осіб з інвалідністю.

3. Дискусійним виглядає твердження автора у висновках до рис. 3.3 «Типи тренерів, які є характерними для східних єдиноборств (за результатами анкетування, n=10).

4. На нашу думку необхідно було б прослідити динаміку змін ставлення дітей до спільних занять карате.

5. На рис. 4.13, складовою реалізації інклюзивного підходу в навчально-тренувальному процесі в карате є гуманізація спортивного середовища та формування гуманістичного світогляду каратистів, у зв'язку з чим потребує пояснення не реалізація під час тренувальних занять зі спортсменами з інвалідністю гуманістичної функції (2,2%), що визначено експертами.

6. У додатках відсутня анкета для спортсменів.

Зазначенні дискусійні питання та зауваження не є принциповими, вони загалом не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Висновок.

Дисертаційна робота Чебанової Катерини Вікторівни «Інклюзивний підхід до побудови навчально-тренувального процесу спортсменів з інвалідністю в карате», є спеціально підготовленою кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису, яку виконано здобувачем особисто, відповідає спеціальності 017 – Фізична культура і спорт та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 979 від 21.10.2020 та № 608 від 09.06.2021), а її автор – Чебанова К.В. – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт.

Кандидат наук
з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри олімпійського
і професійного спорту
Харківської державної академії
фізичної культури Максим МІШИН

Проректор з науково-педагогічної роботи
Харківської державної академії
фізичної культури, кандидат наук
з фізичного виховання і спорту, доцент Галина ПУТЯТІНА

Підпис Мішина М., Путятіної Г.
Засвідчую
Начальник відділу кадрів
«28» 09 2021 р.